రాహుల్ సాంకృత్యాయన్

బౌద్ధ దర్శనం

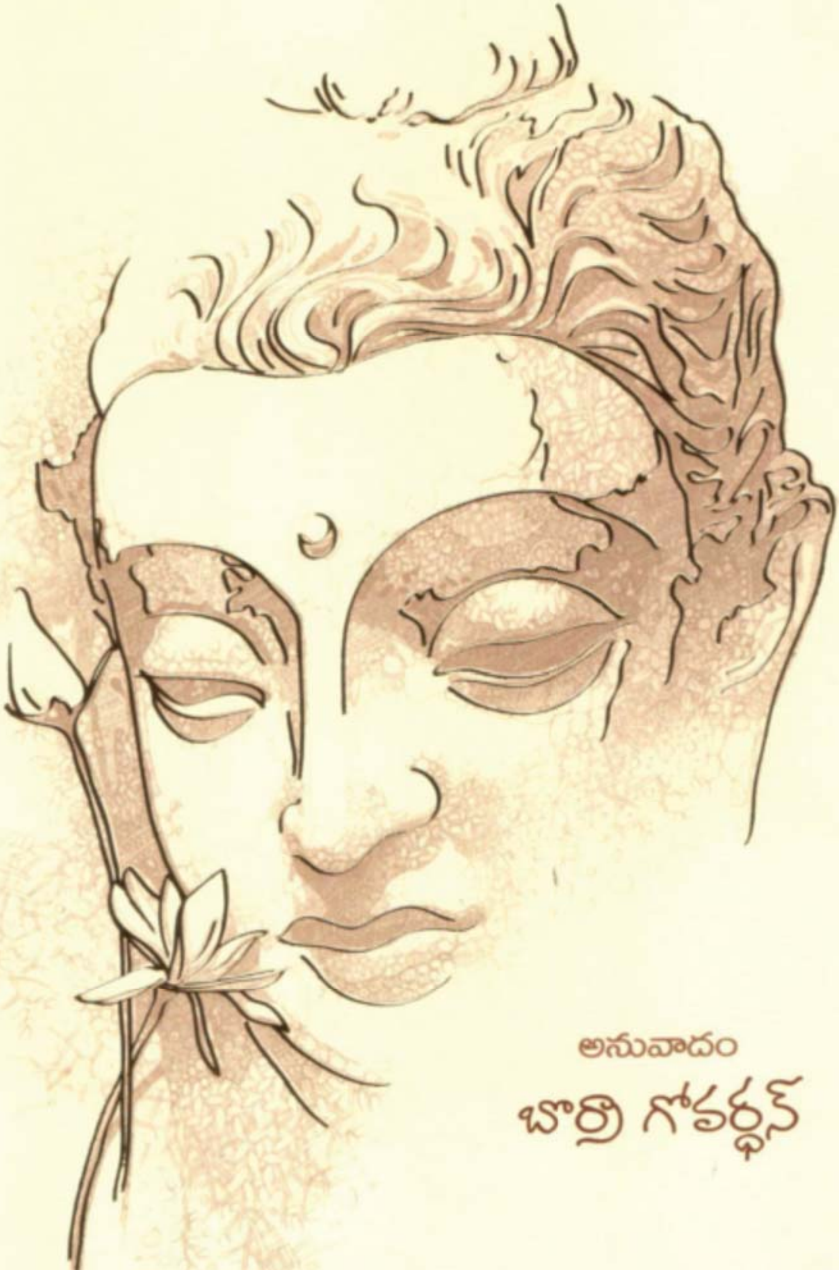

అనువాదం

బొర్రా గోవర్ధన్

విషయ సూచిక

ముందుమాట ix
ధర్మవచనం x
అనువాదకుని మాట xi

మొదటి అధ్యాయం : గౌతమ బుద్ధుని మూల సిద్ధాంతం 1

1. ఈశ్వరుణ్ణి అంగీకరించక పోవడం 2
2. ఆత్మ నిత్యమని అంగీకరించక పోవడం 5
3. ఏదైనా ఒక గ్రంథాన్ని స్వతఃప్రమాణంగా అంగీకరించక పోవడం 14
4. జీవన ప్రవాహం 17

రెండో అధ్యాయం : గౌతమ బుద్ధుడు 21

1. బుద్ధుని జీవితం 21
2. సాధారణ చింతన 24
   - I. నాలుగు ఆర్య సత్యాలు 25
     - i. దుఃఖం 25
     - ii. దుఃఖ కారణం 26
     - iii. దుఃఖ నిరోధం 26
     - iv. దుఃఖ నిరోధ మార్గం 27
   - II. జనతంత్ర వాదం 31
   - III. దుఃఖ వినాశనా మార్గంలోని లోపాలు 33
3. దార్శనిక చింతన 34
   - I. క్షణిక వాదం 34
     - i. స్కంధాలు 34
     - ii. ఆయతనాలు 34
     - iii. ధాతువులు 35
   - II. ప్రతీత్య సముత్పాదం 36

III. అనాత్మ వాదం 39
IV. అభౌతిక వాదం 42
V. నిరీశ్వర వాదం 43
VI. పది అవ్యాకతాలు 48
i. సర్ రాధాకృష్ణన్ తప్పుడు రాతలు 49
ii. మిళింద ప్రశ్నలు 51
VII. భావ స్వాతంత్ర్యం 52
VIII. అన్నీ తెలుసు అనుకోవడం తప్పు (సర్వజ్ఞత తప్పు) 54
IX. నిర్వాణం 54
4. బౌద్ధ దర్శనం – ఆనాటి సామాజిక స్థితి 55

మూడో అధ్యాయం : నాగసేనుడు 67

1. సామాజిక పరిస్థితి 67
2. యవన – భారతీయ దర్శనాల కలయిక 70
3. నాగసేనుని జీవితం 71
4. దార్శనిక చింతన 73
I. అనాత్మ వాదం 74
II. కర్మ – పునర్జన్మ 77
III. నామం – రూపం 81
IV. నిర్వాణం 82

నాలుగో అధ్యాయం : బౌద్ధ సంప్రదాయం 85

1. బౌద్ధ ధార్మిక సంప్రదాయం 85
2. బౌద్ధ దార్శనిక సంప్రదాయం 87
నాగార్జునుడు 90
3. నాగార్జునుని శూన్య వాదం 90
I. జీవిత విశేషాలు 90
II. దార్శనిక చింతన 91
III. ప్రమాణ విధ్వంసన 95
IV. యోగాచారం – ఇతర బౌద్ధ దర్శనాలు 100

ఐదో అధ్యాయం : బౌద్ధ దర్శన అంతిమ వికాసం 105

1. అసంగుడు 105

I. యోగాచార భూమి 107
II. దార్శనిక చింతన 108
i. జ్ఞేయం (ప్రమేయం) 109
ii. విజ్ఞాన వాదం 112
III. అనిత్యతా వాదం, ప్రతీత్య సముత్పాదం 119
IV. హేతు విద్య 120
V. పరమత ఖండన 126
VI. ఇతర విషయాలు 134
i. స్కంధాలు 134
ii. పరమాణువులు 136
2. దిగ్నాగుడు 136
3. ధర్మకీర్తి 139
I. జీవిత విశేషాలు 139
i. ధర్మకీర్తి కాలం 140
II. ధర్మకీర్తి గ్రంథాలు 140
i. ప్రమాణ వార్తికం 141
III. ధర్మకీర్తి దార్శనికత 143
i. ఆనాటి దార్శనిక పరిస్థితి 144
ii. ఆనాటి సామాజిక పరిస్థితులు 146
iii. విజ్ఞాన వాదం 150
iv. క్షణిక వాదం 154
v. పరమార్థ సత్తా – వ్యాఖ్య 154
vi. నాశానికి కారణం లేదు 155
vii. కారణ సమూహవాదం (బహుకారణ వాదం) 159
viii. ప్రమాణ యోచన 160
ix. మనస్సు – శరీరం 169
4. ఇతర దర్శనాల ఖండన 172
I. నిత్యతావాదుల సామాన్య సిద్ధాంతాల ఖండన 173
i. నిత్యతావాద ఖండన 173
ii. ఆత్మవాద ఖండన 174
iii. ఈశ్వరవాద ఖండన 177
II. న్యాయ – వైశేషిక దర్శనాల ఖండన 178

i. ద్రవ్యం, గుణం మొదలైన వాటి ఖండన 179
ii. సామాన్యం ఖండన 181
iii. అవయవి ఖండన 184
iv. సంఖ్యా మొదలైనవాటి ఖండన 187
III. సాంఖ్య దర్శన ఖండన 187
IV. మీమాంస ఖండన 190
i. ప్రత్యభిజ్ఞ ఖండన 191
ii. శబ్ద ప్రమాణ ఖండన 192
V. అహేతువాద ఖండన 198
VI. జైన - అనేకాంతవాద ఖండన 199
అనుబంధం 208
కొన్ని పదాలు - వివరణలు 227

గౌతమ బుద్ధుని మూల సిద్ధాంతం

బుద్ధుని ఉపదేశాల్ని అర్థం చేసుకోడానికి మనం ముందుగా నాల్గు సైద్ధాంతిక విషయాల్ని తెలుసుకోవాలి. ఆ నాల్గింటిలో మూడు సిద్ధాంతాలు స్వీకరించవద్దు అని చెప్పినవి, నాల్గోది స్వీకరించి, ఆచరించమని చెప్పింది. అవి:

మొదటిది: భగవంతుణ్ణి **(ఈశ్వరుణ్ణి*)** అంగీకరించకపోవడం. అలా అంగీకరిస్తే 'మనిషికి మనిషే యజమాని' అనే సిద్ధాంతాన్ని తిరస్కరించినట్లు అవుతుంది.

రెండోది : **ఆత్మ*** 'నిత్యం' అని అంగీకరించకపోవడం. అది నిత్యం, ఏకం అని అంగీకరిస్తే ఇక ముక్తి కోసం, పరిశుద్ధి కోసం ప్రాకులాట అనవసరం.

మూడోది : ఏదైనా ఒక గ్రంథాన్ని 'ఇదే స్వతః ప్రమాణం' అని అంగీకరించకపోవడం. (బుద్ధి, అనుభవాల్నే ప్రామాణికంగా భావించాలి.)

నాల్గోది : జీవిత ప్రవాహాన్ని ఈ శరీరం వరకే పరిమితమైనదిగా భావించక ఈ శరీరానికి ముందూ – తర్వాత కూడా ఉంటుందని అంగీకరించడం. అలా అంగీకరించకపోతే, ఈ జీవితం, ఈ జీవితంలో సంభవించే అనేక విషయాలు, కార్యకారణ నియమాలచేత ఉత్పన్నమైనవని భావించక, కేవలం అనుకోకుండా జరిగే సంఘటనలుగా భావించాల్సి వస్తుంది.

బౌద్ధధర్మానికి చెందిన ఈ నాల్గు విషయాలూ అందరూ అంగీకరించినవి. వాటిని గూర్చి వివరంగా నేను ఇక్కడ చర్చిస్తాను.

1. ఈశ్వరుణ్ణి అంగీకరించకపోవడం

ఈశ్వర వాదులు (ఆస్తికులు) ఈ విధంగా చెప్తారు "ఏ పనికైనా ఒక **కారణం***
ఉంటుంది. అదే విధంగా ఈ ప్రపంచానికి కూడా ఏదో ఒక కారణం ఉండే ఉంటుంది. ఆ కారణమే ఈశ్వరుడు" – వారు ఇలా అన్నప్పుడు ఒక ప్రశ్న ఉదయిస్తుంది.

"మరి, ఆ ఈశ్వరుడు దేనితో తయారు చేయబడ్డాడు? ఈశ్వరుడు ఈ జగతికి **ఉపాదాన కారణమా***? అని. కుండకు కారణం మట్టి. కుండలాలకు కారణం బంగారం. అలాగే జగత్తుకి ఈశ్వరుడు? మట్టి రూపం మారి కుండ అయినప్పుడు, బంగారం కూడా అలాగే రూపం మారి కుండలం అయినప్పుడు, ఈ జగతి ఈశ్వరుని రూపాంతరమే అవ్వాలి. కానీ, ఈ ప్రపంచంలో మంచీ, చెడూ, సుఖం, దుఃఖం, దయ, నిర్దయ కన్పిస్తూనే ఉన్నాయి. అంటే ఇవ్వన్నీ జగతికి రూపాంతరుడైన ఈశ్వరునిలోనే ఉండాలి. లేదా ఆయనే ఏర్పాటు చేసినవై ఉండాలి. అయినా – ఈశ్వరుడు సుఖం కంటే దుఃఖాన్నే ఇచ్చాడు. ఈ ప్రపంచంలో **దుఃఖం*** పాలే ఎక్కువ. సుఖదుఃఖాల త్రాసులో దుఃఖం వైపు శిబ్బి ఎక్కువగా మొగ్గు చూపుతుంది.

అలాగే... ఈశ్వరునిలో 'దయ' కన్నా నిర్దయ పాలే అధికం కూడా. ఎందుకంటే ఎటు చూచినా ఈ ప్రపంచంలో క్రూరత్వమే రాజ్యమేలుతోంది.

వృక్ష సంతతిని జీవులుగా భావించక పోయినా, సూక్ష్మంగా చూచినట్లయితే – సూక్ష్మ అణువులు మొదలుకొని, క్రిమి కీటకాలు, పశువులు, పక్షులు, చేపలు, పాములు, బల్లులు, గ్రద్ధలు, తోడేళ్ళు, గుంటనక్కలు, సింహాలు, పులులు, ఆటవిక మానవులు, నాగరిక మానవులు – ప్రతి ఒక్కటీ మరో దానిపై ఆధారపడి బ్రతికేవే! తన్నుకుపోయేవే!

ఒకటి మరోదాన్ని జాగ్రత్తగా చూచినట్లయితే ఈ ప్రపంచమే ఒక పెద్ద యుద్ధ భూమిలా కనిపిస్తుంది. బలహీనుల్ని, బలవంతులు అణచి వేస్తున్నట్లనిపిస్తుంది. పునర్జన్మని నమ్మేవారు 'తమ కష్టాలు పూర్వజన్మ **కర్మ*** ఫలితాలే' అని అంటారు. ఇది కూడా ఆలోచించాల్సిన విషయమే! మంచీ–చెడు కర్మల ఫలితం తెలిసినా మనం వాటిని చేస్తూనే ఉంటాం. మరి, దీనికి మినహాయింపు పిచ్చివారు. తాగిన

మత్తులో ఉన్నవారు. అమాయకత్వంలో ఉన్న పిల్లలు. వీరు హత్య చేసినా తప్పుగా భావించలేము.

మనుషులు తప్ప ఇతరజీవులేవీ మంచీ-చెడుల ఫలితాల్ని తెలుసుకోలేవు. వాటి జీవనం ఇతర జీవుల్ని చంపి తినడం మీదే ఆధారపడి ఉంటుంది. మరి, వాటికి వాటి కర్మల బాధ్యత ఉంటుందా?

మనుషుల్లో కూడా పిల్లల్ని, పిచ్చివాళ్ళని వేరు చేసి చూచినట్లైతే, కర్మ ఫల బాధ్యతను వహించేవారి సంఖ్య తక్కువే ఉంటుంది. ఈ ప్రపంచంలో వారి సంఖ్య 150 కోట్లు ఉంటుంది (1943 నాటికి). ఇక బాధ్యత వహించని వారి సంఖ్య అపారంగా ఉంటుంది. మనుషులకన్నా దీర్ఘకాలం జీవించే తాబేళ్ళు ఉన్నాయి. వాటి సంఖ్య నూటయాభై కోట్లకంటే అధికం. ఇక, క్రిమికీటకాలు; ఏనుగులు, తిమింగలం వంటి అతిపెద్ద శరీరం గల జంతువులను గూర్చి మరి చెప్పేదేముంది?

ఉపాదాన కారణం ఉన్నప్పుడు అది **నిర్వికారం** (ఆకారం లేనిది) ఎలా అవుతుంది? మరి, ఈశ్వరుణ్ణి **'నిమిత్తకారకుడు'** అని అనుకొంటే, అతను ఈ జగత్తుని ఎలా సృష్టిస్తాడు? కుమ్మరి కుండల్ని, కంసాలి చెవిపోగుల్ని సృష్టించినట్టు సృష్టించినట్లయితే... అతడు ఏదైనా ఉపాదాన కారణం చేత **జగత్తును*** సృష్టించాలి కదా! లేక, ఉపాదాన కారణమైన పంచ భూతాలు లేకుండానే సృష్టించాడందామా?

ఉపాదాన కారణం లేకుండానే **అభావం*** నుండి **భావం* (భవం)** అంటే శూన్యం నుండి పదార్థం ఉత్పత్తి అయ్యింది అని అంగీకరించాల్సి వస్తే, కార్యకారణ సిద్ధాంతమే వ్యర్థమవుతుంది. **కార్యం*** లేకుండా కారణం, కారణం లేకుండా కార్యం ఎలా ఉంటాయి? కాబట్టి ఈ సిద్ధాంతానికి బలం లేదు. కాబట్టి ఈ జగత్తుని చూచి, దాని 'కారణం' ఈశ్వరుడే అని అంగీకరించాలా? ఇంద్రజాలికుడు తన కనికట్టు విద్యతో లేనిది ఉన్నట్లు, ఉన్నది లేనట్లు చూపించగలుగుతున్నాడు. మరి అలాగే... మాయామయుడైన ఈశ్వరుడు కూడా లేడనుకోవచ్చు గదా!

ఒకవేళ ఈశ్వరుడు **ఉపాదాన కారణం** ద్వారానే ఈ జగత్తుని సృష్టిస్తున్నాడని అనుకుందాం - కుమ్మరి లాగా వేరుగా ఉండి సృష్టిస్తున్నాడా? లేదా అందులోనే వ్యాపించి సృష్టిస్తున్నాడా? ఒకవేళ ఈశ్వరుడు విడిగా ఉన్నట్లైతే అతను సర్వవ్యాపి

కాలేడు. అతడీ సృష్టి చేయడానికి ఇతరేతర సహాయ సాధనాల మీద కూడా ఆధారపడి ఉండాలి మరి.

కుమ్మరికి మట్టితో పాత్రలు చేయడానికి సారె కావాలి. కంసాలికి బంగారపు పనిముట్లు చేయడానికి కొలిమి, సుత్తి ఇంకా కొన్ని సాధనాలు కావాలి. అదే విధంగా ఈశ్వరుడూ ఎలక్ట్రాన్లు, న్యూట్రాన్‌లతో కూడిన అణువులను, అణువుల కలయిక వల్ల పదార్థాలను నిర్మించుటకు కొన్ని సాధనాలను ఆశ్రయించాలి కదా! అలాంటప్పుడు ఈశ్వరుడు సర్వశక్తివంతుడు ఎలా అవుతాడు? అతణ్ణి **ఉపాదాన కారణంతో** సర్వవ్యాపి అని అంగీకరించినా, ఉపాదాన కారణం లేకుండా సృష్టించలేనప్పుడు అతణ్ణి సర్వశక్తిమంతుడు అనలేం. అలాంటి పరిస్థితులలో అపవిత్రం, క్రూరత్వం లాంటి చెడుగులకు అతడే కారణం అయినందున దోషిగా కూడా నిలబడతాడు.

ఈవిధంగా ఈశ్వరుడు ఈ జగానికి **'ఉపాదాన కారణం'** కాలేడు. **'నిమిత్త కారణం*'** కూడా కాలేడు. కాబట్టి, ఈ ప్రపంచ ఉత్పత్తికి ఈశ్వరుడు కారణం కాబోడు. అలాంటప్పుడు ఈశ్వరుడు తప్ప మరేదైనా కారణం కావొచ్చు!

అయితే, దీనికి 'కారణం' ఎవరు? దానికి కారణం ఎవరు? అని ప్రశ్నిస్తే... ఈ జగత్తులో అతి సూక్ష్మాతి సూక్ష్మత కల్గిన వస్తువు, లేదా ఓ విశిష్ఠశక్తి ఉందని అంటే... (అది తెలియకుండానే), ఈ జగతికి 'కారణం' ఈశ్వరునితోనే ఎందుకు ఆగిపోవాలి? 'భగవంతునికి కూడా వేరే కారణం' ఉందని ఎందుకు అనుకోకూడదు? ఈశ్వరుడే సృష్టికి మొదలు అనుకోవడం సరైనది కాదు.

కర్త, భర్త (భరించేవాడు) ఈశ్వరుడే అయినప్పుడు, మరి, మనిషి కేవలం అతని చేతిలో కీలుబొమ్మే గదా! మరి అలాంటప్పుడు మనిషి తాను చేసే మంచిపనులు, చెడ్డపనులకు ఏవిధంగా జవాబుదారీ అవుతాడు? కర్మల ఫలితంగా మనిషి బాధలు అనుభవించడం ఏమిటి? ఇలా మనిషిని బాధించడం ఈశ్వరుని 'దయాపూరిత హృదయానికి' చిహ్నమా?

ఈశ్వరుణ్ణి సృష్టికర్త అని అంగీకరించడం కూడా సరైంది కాదు. ఈ సృష్టి అనాది. ఎందుకంటే... 'కర్త' అంటూ ఒకటి ఉంటే 'కార్యం' దానికి ముందే తెలిసి ఉండాలి. అంటే సృష్టికర్త సృష్టికి ముందే భౌతికంగా ఉండి ఉండాలి. మరి, సృష్టే

ఆది అయినప్పుడు – కోటి... రెండు కోట్లు... వంద కోట్లు... రెండు వందల కోట్ల సంవత్సరాలు కాదు. **అచింత్య***, **అనంత*** సంవత్సరాల నుండి సృష్టి ఉద్భవించే వరకూ ఈ క్రియారహితుడైన ఈశ్వరునికి ప్రమాణం ఏమిటి? – క్రియ అంటూ ఉంటే దాని ఉనికికి ప్రమాణం ఉండాలి కదా!

ఈశ్వరుణ్ణి అంగీకరిస్తే – ఇంతకుముందు మనం చెప్పుకొన్నట్లుగా మనిషిని అతని (ఈశ్వరుడి) కీలుబొమ్మ అని అంగీకరించాలి. మరి అప్పుడు "మనిషి తనకు తానే యజమాని, తనను తాను తనకి కావలసిన విధంగా తానే మలచుకోగలడు" అనే విషయాన్ని అంగీకరించలేము. అప్పుడు మనిషి తన శుద్ధత్వానికీ, ముక్తికీ ప్రయత్నించే అవసరమే లేదుకదా! మరి అలాంటప్పుడు ధర్మాలూ, ధర్మాలు చెప్పే మార్గాలూ కూడా అనవసరమే. ఉపయోగం లేనివే.

మరి, ఈశ్వరుణ్ని అంగీకరించకపోతే... మనిషి వర్తమానంలో చేసిన పనులే భవిష్యత్తులో కూడా ఉంటాయి. పని చేసే స్వేచ్ఛ మనిషికి ఉన్నప్పుడు ధర్మం చూపే మార్గంలో పనులు చేసుకొనే అవకాశం ఉంటుంది. అప్పుడే ధర్మసార్థకత చేకూరుతుంది. ఈశ్వరవాదుల ద్వారా వేలాది సంవత్సరాలుగా **ధర్మం*** పేరిట అశాంతి నెలకొంది, నెత్తురు పారింది. అయినా ఈశ్వరుడు ఈ నెత్తుటేర్లను ఆపలేదెందుకు?

నిజానికి ఈశ్వరుడనేవాడు మనిషి మెదడు చేసిన సృష్టే తప్ప వేరుకాదు.

2. ఆత్మ నిత్యమని అంగీకరించకపోవడం

ఇక్కడ మనం మొదటగా బౌద్ధులు **అనాత్మను*** ఏ విధంగా అంగీకరించారు అనే విషయాన్ని అర్థం చేసుకోవాలి. బుద్ధుని కాలంలో బ్రాహ్మణులు, యోగులు, ఇతర మతాచార్యులు – వీరంతా అంగీకరించిన విషయం ఒకటుంది. అది ఈ శరీరంలోపల, శరీరం కంటే భిన్నమైన నిత్య చైతన్యశక్తి ఒకటుంది. అది శరీరంలోకి ప్రవేశించడం వల్లే శరీరంలో వేడి, జ్ఞానపరమైన చేష్టలు కలుగుతాయి. ఇది శరీరాన్ని విడిచి, కర్మానుసారం వెళ్ళిపోయినప్పుడు శరీరం చల్లబడుతుంది. చేష్టలుడిగి పోతాయి. ఈ నిత్య చేతనా శక్తినే వారు **ఆత్మ** అన్నారు. ఒకే రకమైన విశ్వాసం గల మతాల్లో కూడా ఆత్మ విశ్వాసం ఉంది. కానీ, **పునర్జన్మ*** విశ్వాసం లేదు (క్రైస్తవ, ఇస్లాం, యూదు మతాలు). బుద్ధుని కాలంలో మరి కొందరు ఆచార్యులు

ఇలా అంటుండేవారు "ఆత్మ శరీరం కన్నా వేరైన వస్తువు కాదు. శరీరంలోనే భిన్న భిన్న పాళ్ళల్లో కలసిపోయిన రసాయనాల వల్ల శరీరంలో వేడి, చేష్టలు పుడతాయి. ఈ రసాయనాల పాళ్ళలోని తేడాల వల్ల ఆ వేడి, చేష్టలుడిగి పోతాయి. కాబట్టి ఆత్మ శరీరానికి భిన్నమైన, వేరైన వస్తువు కాదు" అని.

'ఆత్మ నిత్యమైనది', 'ఆత్మ శరీరంతో పాటు నశించిపోతుంది' – అనే ఈ రెండు విషయాల్ని వదిలిపెట్టి – బుద్ధుడు మధ్యేమార్గాన్ని అవలంబించాం. బుద్ధుడు ఇలా అన్నారు. 'ఆత్మ నిత్యమైంది కాదు. ప్రత్యేక కారణాల వల్ల, **స్కంధాల (పంచ భూతాలూ, మనస్సు)** కలయిక వల్ల పుట్టే ఒక శక్తి. అది మిగతా పంచభూతాల వలే క్షణ క్షణం పుడుతూ గిడుతూ ఉంటుంది. ఇది ఎప్పటివరకైతే ఒక ప్రవాహంగా క్షణ క్షణం పుడుతూ, క్షణ క్షణం గిడుతూ, మన శరీరంలో ప్రవహిస్తూ ఉంటుందో అప్పటి వరకూ శరీరం సజీవంగానే ఉంటుంది, మన ఆధ్యాత్మిక పరివర్తనం, శారీరక పరివర్తనం చాలా దగ్గరి సంబంధాలు కల్గి ఉంటాయని అర్థం చేసుకోవాలి.

మన శరీరం క్షణ క్షణం మారుతూ ఉంటుంది. నలభై ఏళ్ళ వయస్సు నాటి ఈ శరీరం – ఐదేళ్ళనాటి, లేదా ఇరవై ఏళ్ళ నాటి శరీరం కాదు. మరి, అరవై ఏళ్ళప్పుడు కూడా ఇది ఇలాగే ఉండదు. మారుతుంది. మన శరీరం నిర్మాణానికి మూలమైన ప్రతి అణువూ ప్రతిక్షణం మారుతూ ఉంటుంది. మరో క్రొత్త అణువును ఏర్పాటు చేయడానికి తాను తొలగి ఖాళీ ఇస్తూనే ఉంటుంది. ఆ విధంగా ప్రతి క్రొత్త అణువులు, నశించిన అణువుల లక్షణాలు, వారసత్వం, బాధ్యతలు చాలా విషయాల్లో పోలికలు కలిగి ఒక్కలానే ఉంటాయి. ఈ విధంగా మన తొలి సంవత్సరం నాటి శరీరం మరే సంవత్సరంలో ఉండదు. అలాగే ఇరవయ్యవయేట పదోసంవత్సరం నాటి శరీరం పూర్తిగా మారిపోతుంది. ముగిసిపోతుంది. కానీ, ఈ పోలికలు కల్గిన మార్పుల కారణంగా మన శరీరాన్ని 'ఒక్కటే' అంటాం.

అదే విధంగా ఆత్మ కూడా క్షణ క్షణ పరివర్తన చెందుతూనే ఉంటుంది. దాని సాదృశ పరివర్తన కారణంగా ఆత్మనూ 'ఒక్కటే' అంటాం. మీరు మీ జీవితాన్నే ఉదాహరణగా తీసుకోండి. రెండేళ్ళ క్రితం సిగరెట్ పొగ మీకు పడేది కాదు. కానీ, ఇప్పుడు అదే ఇష్టమనిపించవచ్చు. అలాగే... రెండేళ్ళ క్రితం పక్షుల్ని చంపడం, అవి రక్తసిక్తమై గిలగిలా కొట్టుకోవడం చూడడం, మీకు ఆనందాన్ని కల్గించి

ఉండొచ్చు. కానీ, ఇప్పుడు ఇతరులెవరైనా సరే పక్షుల్ని చంపడం చూస్తే మీరు విలవిలలాడి పోవచ్చు. ఒకవేళ మీ మనస్సు మార్పును, మీ మనో ప్రవృత్తులను డైరీలో రాసే అలవాటు గనుక మీకుంటే... మీరు పదేళ్ళనాటి డైరీలను తీసి ఒక్కసారి చదవండి. అక్కడే మీకు ఇలాంటివి ఎన్నో ఉదాహరణలు లభిస్తాయి. పదేళ్ళ క్రితం మీరు, మీవిగా అనుకునే అభిప్రాయాల్ని, పదేళ్ళ తర్వాతి మీ అభిప్రాయాల్ని, వీటన్నింటినీ మీముందుంచినట్లైతే మీరు పాత అభిప్రాయాల్ని తిరస్కరిస్తారు. 'ఇది నా అభిప్రాయం కాదు' అని అంటారు. 'నా అభిప్రాయం ఇలా ఎప్పుడూ ఉండదు' అని కూడా వాదిస్తారు. నిజానికి మీరలా అనడం సరైందే. ఎందుకంటే గత పదేళ్ళ అనుభవాలు మిమ్మల్ని ఇలా మార్చేశాయి.

మీరు ఇలా అనొచ్చు "మనస్సు మారుతుంది. కానీ, ఆత్మ మారుతుందా?" అని.

నేను చెప్పేదేమంటే ఆత్మ అనేది మనస్సుకి వెలుపల లేదు. చిత్తం (విజ్ఞానం), ఆత్మ – ఇవి ఒక్కటే. కళ్ళు, చెవులు, ముక్కు, నాలుక, చర్మం – ఈ పంచేంద్రియాల వల్ల మనం ప్రత్యక్షానుభవం పొందుతాం. మరి, మనస్సుతో అలా పొందలేం. అలా అయితే... మనం మనస్సు ఉనికిని ఎలా అంగీకరించాల్సి వస్తోంది?

కళ్ళు చింతకాయను చూస్తాయి. అప్పుడు నాలుక నుండి లాలాజలం ఊరుతుంది. ముక్కు వాసన గ్రహిస్తుంది. ముక్కు దుర్గంధాన్ని గ్రహిస్తే చేయి ముక్కు దగ్గరకు వస్తుంది. (ముక్కు మూసుకోడానికి). మనకు తెలుసు కన్నూ, నాలుకా ఒకటి కాదని. అవి కలసి లేవని. ఆ రెండింటినీ కలిపే మూడో ఇంద్రియం ఒకటుంది. అదే మనస్సు. **పంచేంద్రియాలు** తమ జ్ఞానాన్ని ఎక్కడికైతే చేరుస్తాయో, ఎక్కడి నుంచైతే శరీరంలోని వివిధ అంగాలకు ఆదేశాలు లభిస్తాయో – అదే మనస్సు (ఇంద్రియాల్ని క్రమ శిక్షణలో ఉంచేది మనస్సు). గ్రహించేది అదే. చింతన చేసేది అదే. నిర్ణయం తీసుకునేది అదే. ఏ సైనిక అధికారి కూడా వేరుగా ఎక్కడో కూర్చొని ఆదేశాలు జారీ చెయ్యడు. అలానే మనస్సు కూడా వేరే చోట ఎక్కడో ఉండి విషయాల్ని గ్రహించదు.

ఐదు గొట్టాల్లో ఎరుపు, పసుపు, ఆకుపచ్చ, నీలం, నలుపు – ఈ ఐదు రంగుల పొడులు దట్టించి ఉన్నాయి అనుకోండి. వాటి క్రింద ఒక పాత్రలో నీరు ప్రవహిస్తూ

ఉందనుకోండి. ఈ ఐదు గొట్టాల కొనలు నీటిపైభాగాన ఉన్నాయి అనుకోండి. క్రింది నీటిలో ఏ గొట్టంలోని పొడి పడితే నీరు ఆ రంగులో కన్పిస్తుంది కదా! అలాగే మన కళ్ళు ఒక నల్లత్రాచుని చూస్తే అది నల్లగానే కన్పిస్తుంది. ఈ జ్ఞానం మన మనస్సుకు చేరుతుంది. ఆ క్షణంలోనే మన మనస్సులో కారణభూతమైన పాత అనుభవాల బీజం ఉంటుంది. ఈ నూతన జ్ఞానం (నల్లత్రాచు) మనస్సుపై పడడం వల్ల దాని ఆకారం 'భయం' అనే రంగులో కలసి పోతుంది. ఒకవేళ ఒక్క క్షణకాలంలో పాముని చూచి మనం ఆగినా కూడా గిరగిరా తిప్పి వదిలిపెట్టిన చక్రంలాగా అనేక క్షణాలు ఒకదాని తర్వాత మరొకటి ఉత్పన్నమై మనస్సు అదే రంగులో లీనమై పోతుంది. ప్రతి రెండో క్షణమూ మనస్సు మీద దాని ప్రభావం తగ్గిపోతూ ఉంటుంది. ఒకవేళ పాము చాల క్షణాలు కన్పిస్తూ ఉంటే, మన వైపుకు వస్తున్నట్లు అనిపిస్తే క్షణ క్షణం మనస్సులో భయం యొక్క కదలిక అధికమవుతూ ఉంటాయి. ఇది భయం గొల్పే విషయాల గురించి చెప్పుకొన్న మాట. మరి, ప్రీతికరమైన విషయాలైనా, ఇంకా ఇతర ఏ విషయాల గురించైనా ఇలాగే మనం అర్థం చేసుకోవాలి.

సరే, పైన చెప్పిన కారణాల వల్ల కళ్ళూ, ఇంకా మిగిలిన ఇంద్రియాల్నే కాకుండా వాటిని కలిపి నిర్వహిస్తున్నది, ఏదో ఒక అంతర ఇంద్రియం ఉండి ఉండాలి. అదే మనస్సు. అలా నిర్వహించేది మనస్సే అయినప్పుడు ఇక ఆత్మ అవసరం ఏముంది? అది, పాత అనుభవాలను స్మృతి రూపంలో భద్రపరస్తూ ఉంటుంది.

మనస్సు క్షణికమైంది. అంటే – మనస్సు క్షణికమైనదే అయినా, అది 'మారిన మనస్సుకు' కారణం (హేతువు) అవుతుంది. ఏ విధంగా తల్లిదండ్రుల లక్షణాలు ఆ తర్వాతి తరాల వారికి సంక్రమిస్తాయో... అదే విధంగా పూర్వపు మనస్సు తన అనుభవాల బీజాల్ని, సంస్కారాల్ని తన తర్వాతి మనస్సు కోసం వారసత్వంగా వదలి వెళ్తుంది. అదే స్మృతికి (జ్ఞాపకాలకి) కారణం. **సంస్కారం** అతి తక్కువ కాలమే అయినా క్షణిక వస్తువుల మీదకూడా అది తన ప్రభావాన్ని చూపుతుంది.

ఆత్మను 'నిత్యమని' అంగీకరిస్తే, అది అనంత కాలాల వరకూ ఎలాంటి మార్పుచెందని ఒకే స్థితిలో ఉండిపోతుంది. మంచిది. ఎప్పటికీ ఒకే స్థితి ('ఏకరసం') గా ఉండే ఆత్మమీద అనుభవాల ముద్ర ఏ విధంగా పడుతుంది? ఒకవేళ ముద్ర అంటూ పడితే, అది పడిన మరుక్షణంలో దానిలో పరివర్తన కలిగినట్లే కదా?

ఆత్మ జడ పదార్థం కాదు. బాహ్య అవయవాల మీద కూడా దాని ప్రభావం ఉంటుంది. అది చైతన్యవంతమైనది. అందువల్ల ఇంద్రియాల వల్ల కల్గిన జ్ఞానం నిరంతరం ప్రవేశిస్తూ ఉంటుంది. ఇక, అప్పుడు అది రాగం, ద్వేషం, మోహం వంటి భావాలలో ఏదోఒక రూపాన్ని సంతరించుకుంటుంది. అప్పుడది ముద్రపడక పూర్వపు ఆత్మ కానేకాదు. అందువల్ల అది మార్పులేనిది కాదు. మరి అలాంటప్పుడు అది 'నిత్యమైనది' ఎలా అవుతుంది? పోనీ... 'ఆత్మ నిత్యమైందే' అని ఒప్పుకుందాం. మరప్పుడు 'ఆ నిత్యమైన' ఆత్మపై పడిన ముద్రలు ఆ మార్పులేని నిత్యపదార్థంపై పడి అవి కూడా నశించిపోవాల్సిందే కదా? ఆ ముద్రలు కూడా చలనం లేనివై పోవాలి. అంటే, మార్పులేనివై పోవాలి. మరి, ఇలాగైతే మనం పరిశుద్ధిని పొందడం, విముక్తిని ఆశించడం అవివేకమే అవుతుంది.

"ఒకవేళ 'నిత్య ఆత్మ' అనేది లేదని అందామా? – మనస్సు క్షణికమైనది కావడం చేత, శరీరం నశించిపోయాక మంచీచెడుల 'విపాకము' ఎలా అవుతుంది?" అని ఆత్మవాదులు అంటారు. ఇక్కడ మనం మొదట తెలుసుకోవాల్సింది బౌద్ధులు **విపాకము*** (కర్మఫలితం) ను ఎలా అంగీకరిస్తారనేది. మనం మంచిచెడు పనులను చేస్తాం. ఈ కర్మల్ని రాయడానికి దేవుడు మన వెంట వేగంగా రాయగల ఒక లేఖకుణ్ణి వెనుకే ఉంచాడు – అనేదాన్ని బౌద్ధులు విశ్వసించరుగదా! మనం మంచి పనులు చేసినా, చెడుపనులు చేసినా, మాట్లాడినా, – వీటన్నిటి పుట్టిల్లు మనస్సే. ద్వేషయుక్తమైన పనులు చేయడానికి మనస్సును క్షణం ద్వేష పూరితం చేసుకోవాల్సి ఉంటుంది. రాగయుక్తమైన పని చేయడానికి మనస్సును రాగయుక్తం చేసుకోవాల్సి ఉంటుంది. అలాగే ప్రేమ పూరిత పనులు చేయడానికి మనస్సును ప్రేమమయం చేసుకోవాలి. ఎప్పుడైతే మన మనస్సులోని ఈ ధ్వనికి దానికి భిన్నమైన ప్రతిధ్వని వచ్చి చేరుతుందో, లేదా దానికి భిన్నమైనది వచ్చి సంఘర్షిస్తుందో – అప్పటివరకూ దాని 'అదే స్థితి' కొనసాగుతూనే ఉంటుంది. ఏ మనిషీ ఒకే రోజులో క్రూరునిగా మారిపోలేడు. ఆపరేషన్ చేసే డాక్టరు కూడా నెమ్మది నెమ్మదిగానే తన మనస్సుని రాయిలా గట్టి పరచుకొని ఆపరేషన్లకు సిద్ధపడతాడు. ఇక, ఖూనీకోరు గురించి చెప్పాల్సిన అవసరమే లేదు. మనకు ఏలాంటి ఆపద కల్గించలేని, ఒక అసహాయురాలైన అనాథ బాలికను కొడుతూ ఉండడం చూచిన వారి మనస్సు తీవ్రప్రభావానికి లోను కాకుండా ఉండగలదా? – అయితే... స్వయంగా ఆ దండించేవారి మనస్సు ఎలా ఉంటుంది?

End of Preview.

Rest of the book can be read @

http://kinige.com/book/Boudha+Darsanam

* * *